

УДК 631.11:633.1(477.73)

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ ТЕХНІЧНИХ КУЛЬТУР АГРАРНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ ВОЗНЕСЕНСЬКОГО РАЙОНУ

*Пасько М.В., здобувач вищої освіти, магістр
Миколаївський національний аграрний університет*

У статті проаналізовано ефективність виробництва продукції технічних культур у аграрних підприємствах Вознесенського району. Обґрунтовано роль технічних культур в економіці аграрних підприємств району. Запропоновано основні шляхи підвищення ефективності виробництва та реалізації технічних культур.

Ключові слова: економічна ефективність, технічні культури, урожайність, валовий збір, прибуток, рівень рентабельності.

Постановка проблеми. Україна є потенціальним виробником технічних культур й займає чільне місце на світовому ринку як у ролі постачальника насіння їх для переробки його на заводах інших країн, так і продавця олії, шротів, рослинних твердих жирів, біодизеля. На півдні України вирощуванням технічних культур займаються сільськогосподарські підприємства різних форм власності. Технічні культури – економічно привабливі. Загалом в структурі посівних площ, на даний час, вони займають 15-35%, та забезпечують надходження до 60% виручки від реалізації продукції рослинництва. В умовах економічної кризи потенціал сортів та гібридів цих культур використовується дуже невдало лише на чверть їх можливостей. Хоча на даний час розвиток агротехнологій та техніки дозволяє повністю виконувати всі необхідні технологічні операції. Сучасна техніка при вмілій її експлуатації дозволяє з високою якістю виконувати задачі по інтенсивних технологіях вирощування. Але на жаль на даний час виробництво технічних культур в Україні йде шляхом екстенсифікації.

Світовий досвід переконує, що тільки інтенсифікація аграрного виробництва дає повною мірою використати потенціал цих культур, й дає можливість повністю розв'язати проблему власного забезпечення та їх експортом в інші країни. Оцінюючи зв'язки України як одного з головних світових експортерів технічних культур, зокрема соняшнику, насамперед слід зазначити, що практично з перших років незалежності нашої держави торгівля цією культурою була достатньо поширеною. Зумовлено це, безперечно, стійким попитом на насіння соняшнику країнами всіх континентів планети.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різним аспектам ефективного функціонування аграрного виробництва, питанням економічної ефективності, розвитку виробництва окремих технічних культур присвятили праці відомі вітчизняні вчені В.Я. Амбросов, В.Г. Андрійчук, В.І. Бойко, О.В. Воронянська, П.І. Гайдуцький, М.В. Гладій, О.Д. Гудзинський, М.В. Зубець, О.В. Крисальний, І.І. Лукінов, П.М. Макаренко, М.Й. Малік, Л.О. Мармуль, П.Т. Саблук, М.Й. Хорунжий, Л.Г. Чернюк, О.М. Шпичак, В.В. Юрчишин. Проте недостатньо вивченими залишаються проблеми розвитку виробництва технічних культур на районному рівні. Виникає необхідність поглибленого аналізу факторів, що зумовлюють кінцеві

результати господарювання та обґрунтування напрямів підвищення ефективності виробництва технічних культур за нинішніх умов.

Постановка завдання. Метою статті є оцінка та аналіз показників ефективності виробництва та реалізації продукції технічних культур аграрними підприємствами Вознесенського району.

Виклад основного матеріалу досліджень. Україна займає провідні позиції з виробництва насіння соняшнику, забезпечуючи в окремі роки 15-16% його загальносвітового обсягу. Останніми роками почало динамічно розвиватись виробництво сої. Перспективність соєвого ринку, вигідність вирощування цієї культури, відсутність проблем зі збутом продукції приваблює дедалі більшу кількість сільськогосподарських підприємств. Проте темпи зростання виробництва сої в Україні значно відстають від потреб внутрішнього ринку. Крім того, за останнє десятиріччя зміцнив свої конкурентні позиції на ринку ріпак, валові збори насіння якого суттєво збільшилися, розширилися ринки збуту, досягли досить високого рівня продукти його переробки.

Продукція технічних культур для сільськогосподарських підприємств є одним з основних джерел формування доходності, що дозволяє забезпечити їх ефективну діяльність. Виробництво технічних культур відіграє важливу роль у забезпеченні населення цінними продуктами харчування, галузі тваринництва – поживним кормом, переробної промисловості – сировиною. В умовах ринкової економіки для суб'єктів господарювання олійні культури виступають надійним джерелом грошових надходжень, їх насіння і продукти переробки конкурентоспроможні і користуються попитом на внутрішньому і світовому ринках. Україна – світовий лідер з переробки соняшнику і виробництва олії, а вітчизняна олійно-жирова галузь демонструє позитивну динаміку виробництва і розвитку навіть в кризовий період.

Виробництво технічних культур в Україні вже багато років зорієнтовано переважно на соняшник, як основну сировину для промислового виробництва. Ріпак є ринково привабливою культурою, на яку постійно зростає попит. Ця культура виступає джерелом зелених кормів і відновлення родючості ґрунту, прекрасна сировина для виробництва біопалива. В Україні галузь ріпаківництва та промислової переробки має великі потенційні можливості, які необхідно реалізувати через ринкові механізми.

В умовах ринкової економіки прибуток відіграє важливу роль, будучи головною метою підприємницької діяльності, основним внутрішнім джерелом формування фінансових ресурсів підприємства, що забезпечують його розвиток, створюючи базу економічного розвитку держави в цілому. Прибуток є головним джерелом зростання ринкової вартості підприємства, найважливішим джерелом задоволення соціальних потреб суспільства, а також основним захисним механізмом, що охороняє підприємство від загрози банкрутства. Одним з найважливіших результативних показників діяльності будь-якого суб'єкта господарювання в ринкових умовах є розмір отриманого прибутку, а показником ефективності – рентабельність.

У таблиці 1 проаналізуємо показники економічної ефективності виробництва продукції технічних культур у сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району.

Таблиця 1 Економічна ефективності виробництва продукції технічних культур аграрними підприємствами Вознесенського району*

Показники	Соняшник	Соя	Ріпак озимий
Урожайність, ц з 1 га			
2015р.	15,69	3,48	12,18
2016р.	28,13	15,20	21,71
2017р.	28,75	17,20	37,34
Повна собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн			
2015р.	275,41	369,75	377,94
2016р.	375,41	270,15	383,27
2017р.	410,41	280,5	420,94
Ціна реалізації 1 ц, грн.			
2015р.	385,15	390,79	420,01
2016р.	740,00	950,00	950,00
2017р.	850,00	1187,00	1250,00
Продовження таблиці 1			
Прибуток (збиток) у розрахунку на 1 ц, грн			
2015р.	109,74	21,04	42,07
2016р.	364,59	679,85	566,73
2017р.	439,59	906,5	829,06
Прибуток (збиток) у розрахунку на 1га, грн			
2015р.	1721,82	73,22	512,41
2016р.	10255,92	10333,72	12303,71
2017р.	12638,21	15591,80	30957,10
Рівень рентабельності (збитковості), %			
2015р.	39,85	5,69	11,13
2016р.	97,12	251,66	147,87
2017р.	107,11	323,17	196,95

*Розраховано за статистичними даними форм звітності 50-сг.

Аналізуючи економічну ефективність соняшнику слід відмітити, що за останні чотири роки збільшилась врожайність на 54,6%, що обумовлено сприятливими погодними умовами та посівом більш врожайних сортів соняшнику. В той же час повна собівартість 1 ц реалізованої продукції збільшилась на 78,12%, що обумовлено зростанням цін на матеріальні витрати, а саме мінеральні добрива, засоби захисту рослин, паливно-мастильні матеріали, які зросли практично за останній рік у 2-2,5 рази.

Зі зростанням цін на матеріальні ресурси, що використовуються при виробництві та отриманні насіння соняшника, насамперед, виробники за чотири роки підняли ціну на 195%, яка склала у 2017 році 850 грн за 1 ц.

Збільшення ціни реалізації дало можливість отримати на 661,3% прибутку більше з розрахунку на 1 ц порівнюючи 2017 рік з 2014 роком. При цьому прибуток з розрахунку на 1 га у 2017 році склав 12638,21 грн, а рівень рентабельності 107,11%.

Виробництво сої у сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району за 2014-2017 роки свідчить про те, що урожайність даної культури занадто замала, варіація якої склала 3,48-17,2 ц з 1 га, що обумовлюється відсутністю зрошувальних систем та сприятливих природно-кліматичних умов. Саме зрошення здатне давати

високі врожаї. Наприклад, Корпорація «Сварог Вест Груп» Хмельницької області завершила збір сої на площі 38 тисяч гектарів. Середня врожайність сої у 2017 році склала 38 ц з 1 га, що на 27% перевищує показник по компанії у 2016 році (30 ц з 1 га), та майже удвічі перевищує середній показник по Україні (20,7 ц з 1 га). На окремих полях було отримано урожайність сої понад 50 ц з 1 га.

Незважаючи на зменшення обсягів виробництва насіння ріпаку в Україні, розвиток ріпаківництва в світі є більш стабільним. Для цього є всі підстави, адже ріпак має технічне, продовольче та кормове значення. У провідних країнах світу ця культура вважається стратегічною та займає важливе місце у продовольчих та енергетичних балансах. Так, у сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району урожайність озимого ріпаку зросла на 175,6% порівнюючи 2017 рік з 2014 роком і складала у 2017 році 37,34 ц з 1 га. При цьому ціна від реалізації 1 ц озимого ріпаку збільшилась на 312,9%, а повна собівартість 1 ц на 88,5%, що спричинило збільшення прибутку на 749,6 грн порівнюючи 2017 рік з 2014 роком. У той же час прибуток з розрахунку на 1 га збільшився на 29,88 тис. грн порівнюючи 2017 рік з 2014 роком і склав у 2017 році 30957,1 грн при рівні рентабельності 196,95%.

У таблиці 2 проаналізуємо динаміку показників економічної ефективності виробництва та реалізації соняшнику у товаристві з обмеженою відповідальністю «Дружба» Вознесенського району.

Таблиця 2 Динаміка показників економічної ефективності виробництва та реалізації соняшнику у ТОВ «Дружба» Вознесенського району*

Показники	2015р.	2016р.	2017р.	2017 р. у % до	
				2015 р.	2016р.
Урожайність, ц з 1 га	38,8	34,77	35,8	92,27	102,96
Повна собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн	275	350,12	375	136,36	107,11
Ціна реалізації 1 ц, грн.	374,36	759,6	874,36	233,56	115,11
Прибуток (збиток) у розрахунку на 1 ц, грн	99,36	409,48	499,36	502,57	121,95
Прибуток (збиток) у розрахунку на 1га, грн	3855,2	14237,6	17877,1	763,71	125,56
Рівень рентабельності (збитковості), %	36,13	116,95	133,16	97,03 в.п.	16,21 в.п.

*Розраховано за статистичними даними форм звітності 50-сг.

Аналізуючи показники економічної ефективності соняшнику у товаристві з обмеженою відповідальністю «Дружба» Вознесенського району слід відмітити, що урожайність збільшилась на 2,96% порівнюючи 2017 рік з 2016 роком та на 7,73% зменшилась порівнюючи з 2015 роком. При цьому збільшився прибуток з розрахунку на 1 ц на 402,57%, що обумовлено збільшенням ціни реалізації 1 ц на 133,56% та повної собівартості на 36,36% порівнюючи 2017 рік з 2015 роком. У той же час збільшився прибуток (на 663,71%) з розрахунку на 1 га порівнюючи 2017 рік з 2015 роком та на 21,95% порівнюючи з 2016 роком. Ці зміни призвели до збільшення рівня рентабельності на 97,03 в.п. порівнюючи 2017 рік з 2015 роком та на 16,21 в.п.

порівнюючи з 2016 роком. Слід також відмітити, що найкращі вартісні показники економічної ефективності було отримано у 2017 році, насамперед, прибуток на 1 ц – 499,36 грн, прибуток на 1 га – 17877,1 грн та рівень рентабельності 133,16%.

У системі заходів зростання економічної ефективності сільськогосподарського виробництва чільне місце займає підвищення якості продукції. Поліпшення якості сільськогосподарської продукції має велике економічне і соціальне значення, воно рівнозначне збільшенню виробництва продукції. Підвищення ефективності виробництва і досягнення більш високих кінцевих результатів нерозривно пов'язані з проблемою якості, розв'язання якої вимагає вдосконалення технології виробництва сільськогосподарської продукції і збільшення потужностей для її переробки і зберігання. За рахунок використання резервів поліпшення якості та збереження виробленої продукції можна на 20-30 % підвищити рівень її споживання, що сприятиме більш повному задоволенню потреб населення в продуктах харчування.

У таблиці 3 проаналізуємо роль та значення технічних культур в економіці сільськогосподарських підприємств Вознесенського району.

Таблиця 3 Роль технічних культур в економіці аграрних підприємств Вознесенського району*

Показники	Сільськогосподарські підприємства району				Технічні культури				Технічні культури у % до підприємств району
	2015р.	2016 р.	2017 р.	У середньому за 3 роки	2015р.	2016 р.	2017 р.	У середньому за 3 роки	
Валова продукція (в постійних цінах 2010 року), тис. грн.	109060	232222	281025	207436	67402	123889	194267	128519	61,96
Валовий дохід, тис. грн	71843	76215	148411	98823	52124	47491	104570	68062	68,87
Виручка від реалізації продукції, тис.грн	146134	235955	427438	269842	104146	141030	291114	178763	66,25
Прибуток (збиток), тис. грн	38709	28983	95856	54516	36009	28830	78216	47685	87,47
Фонд оплати праці, тис. грн	8746	10527	10275	9849	2686	2829	3162	2892	29,37
Виробничі витрати, тис. грн	105381	201689	288789	198586	49789	80241	174093	101374	51,05

*Розраховано за статистичними даними форм звітності 50-сг.

Аналізуючи дані таблиці 3 слід відмітити, що питома вага технічних культур у валовій продукції сільськогосподарських підприємств Вознесенського району в цілому займає 62%, по валовому доходу 69%, по виручці від реалізації соняшнику, сої, озимого

ріпаку 66,2%, по прибутку 87,5%, по фонду оплати праці 29,4% та по витратах виробництва 51,1%. Прибуток, що склав в середньому за три роки по технічних культурах 47685,4 тис. грн, насамперед, є важливим вкладом в покращення фінансового становища сільськогосподарських підприємств Вознесенського району. З вище викладеного слідує, що виробництво та реалізація продукції технічних культур відіграє важливу роль в економіці сільськогосподарських підприємств Вознесенського району.

Висновки. Отже, враховуючи різний рівень водоспоживання польових культур та особливості ґрунтово-кліматичних умов у структурі посівних площ слід дотримуватись оптимального набору і співвідношення зернових, технічних та кормових культур і парів, що забезпечить раціональніше використання запасів вологи і орних земель.

Загальна площа технічних культур більша ніж рекомендована і складає 32,8%, що не є добре. Тому, що соняшник та й озимий ріпак з своїм врожаєм виносить дуже багато поживних речовин, та повинен вертатись в сівозміні на своє місце через 7-9 років. Але на практиці це далеко не так. Великий попит на насіння технічних культур та їх стало висока ціна призводить до того, що господарства повертають їх на своє місце через 3-4 роки. В такому разі цим господарствам необхідно більш інтенсивно працювати з добривами та мікроелементами (листовими підгодівлями), щоб зберегти природний потенціал ґрунту. Незначну долю посівів займають овочі та інші посіви, які використовуються для власних цілей.

Для підвищення ефективності вирощування технічних культур в господарстві необхідно проводити комплексну інтенсифікацію виробництва. Вона передбачає концентрацію засобів виробництва і праці на одиницю земельної площі з метою збільшення виходу сільськогосподарської продукції, поліпшення її якості і підвищення економічної ефективності виробництва.

Головними заходами інтенсифікації повинна бути комплексна механізація та хімізація галузі, меліорація земель, застосування насіння високопродуктивних сортів та гібридів, впровадження раціональних сівозмін, поліпшення та оптимальні строки проведення робіт з догляду за посівами. Однак на сьогодні держава не забезпечує ні на законодавчому, ні на організаційному рівні належних процесів вирощування та реалізації даних культур, хоча має орієнтуватися на світовий ринок готових продуктів, а не сировини, до чого прагнуть всі економічно міцні держави

Інформаційні джерела

1. Капшук С. Стан та перспективи українського олієпрому / С. Капшук // Пропозиція : Український журнал з питань агробізнесу. – К.: ТОВ "Компанія "Юнівест Маркетинг". – 2011. – № 6. – С. 52–55.
2. Петренко В.С. Ринок соняшнику та проблеми його формування / В.С. Петренко // Вісник аграрної науки Причорномор'я: МДАУ, Миколаїв. – 2010. – Вип. 4 (57). – С. 86 – 93.
3. Цехмейструк М.Г. Урожайність гібридів соняшнику в умовах східного Лісостепу України / М.Г. Цехмейструк // Таврійський науковий вісник: Херсон : Айлант. – 2011. – Вип.75. – С. 123–130.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Кушнірук В.С.